

Domsagohistorik

Stockholms tingsrätt

Text: Elsa Trolle Önnerfors

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

Eva Löfgren
Ylva Blank
Henrik Borg
Elsa Trolle-Önnerfors
Johanna Roos

Stockholms tingsrätt

Staden Stockholm låg under rådhusrätt från mitten av 1200-talet.¹ Till en början höll rådhusrätten sina förhandlingar i ett rådhus i kvarteret Rådstugan (nuvarande Gamla stan) mellan Stortorget och stadskyrkan samt södra kyrkogården. Man vet inte mycket om hur detta rådhus såg ut, troligen var det inte högre än två våningar och innehöll endast en tingssal. Rådhuset brann ned i en stadsbrand i maj 1330 då större delen av staden, bland annat slottet och kyrkan, förstördes. Rådhuset återuppfördes på samma plats som det tidigare stått på, och man köpte även grannhuset i väster och byggde samman det med rådhuset. Mellan byggnaderna gjordes en gång, kallad rådstugugången, som ledde från det gamla rådhuset över till den nya tingssalen i grannhuset.² En tredje tingssal tillkom efter en ännu en brand 1407, och i slutet av 1570-talet genomgick byggnaden flera omfattande reparationer, både utvändigt och invändigt. Vid mitten av 1600-talet började rådhuset bli trångbott, och överståthållaren Klas Fleming föreslog 1640 att man skulle uppföra ett nytt rådhus. Frågan uppkom en kort tid efter det att magistratens arbetsuppgifter delats upp på fyra kollegier. Det blev dock inget nytt rådhus, och lokalproblemen löstes tillfälligt genom att alla kollegier utom justitiekollegiet flyttade till andra lokaler i staden. På 1660- och 1670-talen diskuterades rådhusrättens trångboddhet ännu en gång. Inget nytt rådhus uppfördes heller denna gång utan istället inköptes ytterligare ett av grannhusen, Braheska huset, och slogs ihop med det tidigare rådhuskomplexet. 1724 köpte rådhusrätten en fjärde grannfastighet, det så kallade Kannjutarehuset vid Stortorget.³

På 1730-talet flyttade dock rådhusrätten till nya lokaler vid Riddarhustorget i Gamla stan. I samband med detta övertog kämnersrätten några av rummen i det Braheska huset.⁴ Det nya rådhuset låg i det före detta Bondeska palatset. Det fanns flera anledningar till att man flyttade: dels hade det gamla rådhuset blivit för trångt, dels var det för kostsamt med ständiga reparationer och underhåll av de gamla byggnaderna, dels ville både kungen och magistraten att staden skulle ha ett värdigt och ståndsmässigt rådhus. I februari 1732 var det nya rådhuset klart för inflyttning.⁵ I december 1753 skadades rådhuset allvarligt i en brand och nästan hela byggnaden förstördes. Efter branden återvände rådhusrätten till det gamla rådhuskomplexet vid Stortorget i väntan på att det nya rådhuset skulle repareras. I slutet av 1750-talet kunde lokalerna återigen tas i bruk.⁶

På 1870-talet började det framföras klagomål över rådhusets lokaler. Kritikerna ansåg att dessa ”voro otidsenliga och olämpliga för sitt ändamål.”⁷ Till en början hade man planer på att bygga om det gamla rådhuset eller uppföra nya byggnader på de angränsande tomterna. I början av 1900-talet enades man emellertid om att uppföra ett helt nytt rådhus på Eldkvarnstromten, där nuvarande stadshuset ligger. 1903 utlystes en arkitekttävling där de tävlande skulle inkomma med förslag till utformningen av rådhuset. Tävlingen vanns av Ragnar Östberg, som 1906 fick uppdraget att rita det nya rådhuset.⁸ Östberg var klar med

¹ Östman, 1915-1918, s. 1ff.

² Östman, Nils, 1915-1918, s. 66f.

³ Östman, Nils, 1915-1918, s. 68ff.

⁴ Östman, Nils, 1915-1918, s. 72f.

⁵ Östman, 1915-1918, s. 79-88

⁶ Östman, 1915-1918, s. 89ff.

⁷ Olbers, 1915-1918, s. 119

⁸ Olbers, 1915-1918, s. 122ff

skisserna året därpå, men då framlades en motion i stadsfullmäktige som istället ville förlägga det nya rådhuset till kvarteret Fruktkorgen på Kungsholmen.⁹

1908 beslutade stadsfullmäktige till slut att det nya rådhuset skulle placeras på Kungsholmen, och tanken på att bygga på Eldkvarnstomten övergavs. Östbergs ritningar lades åt sidan, och uppdraget att rita rådhuset gick nu istället till Carl Westman, som för övrigt hade kommit på tredje plats i arkitekttävlingen 1906. Byggnadsarbetet pågick under första hälften av 1910-talet (1912-1915), och på hösten 1915 kunde det nya rådhuset i nationalromantisk stil vid Scheelegatan invigas. I samma område hade även Stockholms nya polishus uppförts under åren 1904-1912 (polishuset låg så att säga mot rådhusets baksida, över Agnegatan). Rådhuset var byggt i två parallellt liggande större längor som förbands med varandra genom tre olika huskroppar. Till en början innehöll rådhuset även bostäder för bland annat portvakten och vaktmästaren samt en restaurang.¹⁰

Utvecklingen under andra hälften av 1900-talet

Från slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter: skolan hade byggts ut, socialvården och bostadsbyggandet likaså, för att inte glömma all teknisk service i form av el, avlopp och vatten. I början av 1950-talet genomfördes den så kallade storkommunreformen, och de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var skapa logiska och rationella kommunindelningar. De borgerliga kommunerna skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Även domsagoindelningen påverkades av kommunförändringarna och rationaliserades. Domkretsarna blev betydligt större än vad de hade varit tidigare.¹¹ Ytterligare kommunreformer genomfördes på 1960- och 70-talen, då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. 1965 förstatligades rådhusrätterna, så även Stockholms rådhusrätt, och i början av 1970-talet trädde den nya underrättsreformen i kraft. Häradsrätterna och rådhusrätterna försvann och ersattes av tingsrätter. Tingshusbyggnadsskyldigheten upphörde vid samma tidpunkt. 1971 bilades Stockholms tingsrätt vars domkrets omfattade den nybildade Stockholms kommun. Både tingsställe och kansli placerades liksom tidigare i Stockholm.¹²

Domstolens storlek gjorde att rådhusets utrymmen snart inte räckte till. Vid mitten av 1980-talet hade tingsrätten lokaler på sex olika platser i Stockholm vilket medförde stora praktiska problem. Problemen löstes dock då man lät uppföra det nya tingshuset i korsningen Scheelegatan och Fleminggatan (kvarteret Klamparens sydvästra del), inte långt ifrån det gamla rådhuset på Kungsholmen. Byggnadsarbetet påbörjades hösten 1983. Det nya tingshuset invigdes vid årsskiftet 1986/1987, och i samma byggnad återfanns även Hyresnämnden och Arrendenämnden, Länsbostadsnämnden samt Datainspektionen. I det nya tingshuset inrymdes Stockholms tingsrätts samtliga ärende- och tvistemålsavdelningar, administrationen samt en av brottmålsavdelningarna. De övriga brottmålsavdelningarna förlades till rådhuset, som hade en förbindelse med häktet i polishuset.¹³

⁹ Kv. Fruktkorgen Rådhuset ombyggnad för Stockholms tingsrätt, Byggnadsstyrelsen informerar, Stockholm 1992, s. 2.

¹⁰ Olbers, 1915-1918, s 127ff.; Westman, 1915-1918, s. 137ff.

¹¹ Stockholms rådhusrätts domkrets omfattade liksom tidigare Stockholms stad.

¹² Koncept den 25/9 1970 från Justitiedepartementet till Svea hovrätt beträffande ändrad judiciell indelning i Stockholms län (Dnr 400/67, 1078/67, 1636/67 samt 1800/70 (delvis). Domkretsen omfattade Stockholms kommun i den omfattning som kommunen hade 1971. Jfr SFS 1973:740.

¹³ Spak, 1987, s. 46ff.

Det gamla rådhuset renoverades och byggdes om under i slutet av 1980-talet och början av 1990-talet. Renoveringen var klar sommaren 1992.¹⁴ På 1990-talet tillkom dessutom en säkerhetssal vid Bergsgatan i polishuskvarteret. Stockholms tingsrätt är än idag inrymd i tingshusen från 1916 respektive 1987. Domsagan omfattar fortfarande Stockholms kommun.¹⁵

Litteratur:

Olbers, G.: *Stockholms rådhus och råd. Festskrift 1915*, Stockholm 1915-1918.

Spak, Carl-Anton: *Detta är Stockholms tingsrätt. Skrift utgiven i samband med öppet hus och återinvigning av Stockholms rådhus den 2 oktober 1992*, Jönköping 1992;

Stockholms tingsrätt, Hyresnämnden och Arrendenämnden, Länsbostadsnämnden,

Datainspektionen: Byggnadsstyrelsen informerar, Stockholm 1987.

Westman, Carl: "Beskrifning af det nya rådhuset", I: *Stockholms rådhus och råd. Festskrift 1915*, Stockholm 1915-1918.

Östman, Nils: *Stockholms rådhus och råd. Festskrift 1915*, Stockholm 1915-1918.

¹⁴ Se vidare om ombyggnadsarbetet i *Kv. Fruktkorgen Rådhuset ombyggnad för Stockholms tingsrätt*, Byggnadsstyrelsen informerar, Stockholm 1992.

¹⁵ SFS 1982:996 samt SFS 1995:496.